

Jámborné Balog Tünde

IMPRIMÉ

[VADHAJTÁS]

2018-01-19 | NOVELLA, VADHAJTÁS

A Steinherzet Erzsébet királyné megtalált szobrának újraavatásán, egy múzeumkerti ünnepségen láttam utoljára. Hetven éve dacára épp oly friss volt és lenyűgöző, mint annak idején a gimnáziumban, valósággal sugárzott, mert a díszvendég Habsburg

főherceg közelébe sodródott a tumultusban, és miután néhány pillanatig szemben állt vele, a magyar történelem utolsó királyfija kezét nyújtott neki, a nyugalmazott tanárnőnek.

Képzeld, kislányom, kezét fogott velem! Egy igazi királyfi, mondta lelkesedve a Steinherz nekem, mert történetesen ott álltam a közelében, és úgy vélte, ha valaki, hát én megértem, hogy az imént a történelemmel parolázott.

időörvény

Hazafelé jövet, a Vizes utcába befordulva – mint már annyiszor – elkapott és megpörgetett az ótemplom melletti időörvény, talán ezért jutott eszembe ez a negyed századdal ezelőtti kis epizód, de az is lehet, hogy az elem táruló látvány idézte föl a múltat, mert hajnalban esett, és az autógumik a vizes aszfalra préselték a sarki juharfa szárnyas leveleit, a behajló ágak alatt sűrűbb, távolabb egyre ritkuló aranysárga mintázatot rajzolva az út fekete sávjára, ahogy a lábam alá tekeredett, mint egy vég kibomló selyem; gyerekkoromban divatos volt ez a nyomott mintás kelme, anyámnak, a barátnőinek és persze a Steinherznek is volt imprimé ruhája, úgy festett benne a Karády-frizurájával, mint a negyvenes évek dívái a Színházi Élet lapjain, csak nagyszélű kalapot nem viselt, pedig jobban illett volna hozzá, mint a sarló-kalapácsos osztálynapló a hóna alá, ám akkoriban szekrénypolcokon lapultak a drága kalapcsodák régi szerelmeslevelek és kiürült ékszeres kazetták társaságában – utóbbiak tartalma a háború után cukorra, lisztre, zsírra cserélődött –, az ötvenes évekre micisapka és fejkendő lett a módi, traktoros lány és bányász-kislány volt az ideál, csak egy-két elszánt vénkisasszony merte felvenni molyrágta tokkalapját, hogy abban osonjon el a hajnali misére, szaporán hátra tekintgetve, nem követi-e valami gyanús alak, kezében plajbással és jegyzetfüzettel.

A Steinherz is arra hivatkozott az értekezleten, ahol megintette direktora – egy kiugrott jezsuita, tejszagú fiatal feleséggel és két folyton sivalkodó kisgyerekekkel az alagsori szolgálati lakásban –, hogy az ótemplomi istentiszteletre kizárólag kísézőként jár, édesanyja nehezen mozog, idős is már, hiába próbálkozik az átnevelésével.

elég volt ránézni

A Steinherz magyart és történelmet tanított a gimnáziumban, a fiúkat magázta, minket, lányokat tegezett, és egy titokzatos szerelem mendemondái lengték körül, egyesek szerint menyasszony volt, mások azt suttogták, hogy az apja kívánságára szakított a vőlegényével, de titokban azért találkozik vele, *hosszá utazott, a nagy Ő-höz*, állította egy bejáró, aki látta felszállni a hajnali pesti vonatra kis lakkbőrönddel a kezében egy iskolai szünetben, de biztosan nem tudott róla senki, ám elég volt ránézni, skarlát betűt írt homlokára a szenvedély, lila árkokat festett a szeme alá, és akár csipkeblúzban, akár imprimében vonult be az olajos padlójú, lepusztult tanterembe, szoknyáját antik tragédiák szele lebbentette, az kapott bele feketén fénylő, ondolált hajába, a katedra koturnussá

magasodott cipősarka alatt, és amikor megszólalt, felforrt körülötte a levegő, zengő altjától magához tért a marxizmus által keréketörő, megnyomorított történelem, csontjai összeforrtak, sebei behegedtek, és egyenes gerinccel lovagolt be az összefarigcsált padok közé.

A Steinherz, ejtettük áhítattal a nevét, csak azok az elvetemültek, akik nem rajongtak érte, csúfolták Lizának; pár éve az egyetemen a professzoroknak még őnagysága volt, a népi kollégista fiúk viszont letegezték, amitől úgy megijedt, hogy elfutott, és meg sem állt a Dóm téri leánykollégiumig, aztán tanárelvtársnő lett a Petőfi utcai általánosban, az osztályában viszont Lizike pajtás. Képzeld – tárta szét karját, mikor az életéről faggattam – a negyvenéves találkozásjukon megajándékoztak egy virágos cseréptállal, amire ráírták ezt a Lizike pajtást. Nézd! itt vagyok örökre beleégetve, mutatott rá, és nem tudtam eldönteni, hogy a sírás vagy a nevetés fojtogatja.

Az apja kőfaragó volt, sírköves – családjukban férfiágon hagyományozódott a mesterség –, és a református ótetemővel határos elvadult kertben, ahol a Steinherz felnőtt, gránit és márványtömbök heverték szanaszét, babázás helyett a műhelyben fölszedett kődarabokkal játszott kiskorában; csukott szemmel, tapintásról fölismerte a durva szemcséjű gránitot, a reszelős homokkövet, a márvány éles töréseit, és temetőket épített belőlük az orgonabokrok alá, egész nekropoliszokat, amíg a szomszéd gyerekek sántaiskoláztak vagy gödöri rókáztak az utcán, ahová őt nem engedték ki soha, vágyakozva nézte az ugróköteles, mezítlábas kislányokat, de amikortól fel bírta emelni a vésőt meg a fakalapácsot, összeszorítva száját az erőlködéstől, megpróbálta bevésni egy törött márványlapba az aznap tanult betűt, így, mire eljutottak a zsé-ig, a kőtáblára is felkerült, ha kajszán és girbegurbán is, az ábécé. Apjának adta születésnap ajándéku, és az öreg Steinherz kis híján elsírta magát, majd pár évvel később maga vezette be lányát a betűvésés mesterségébe, annak ellenére, hogy meggyőződése szerint lányoknak fölösleges effajta haszontalansággal foglalkozni, *egy lány főzni tanuljon meg*, füstölgött, amikor a polgári után szóba jött a gimnázium, *egy lány menjen tánciskolába; olyan báli ruhát csináltass, hogy ő legyen a legszebb*, mondta a feleségének, de végül beadta a derekát, és a Steinherzet – az ő *Lizikéjét* – elvitte beíratni abba a nagy, sárga, börtönszerű épületbe a Sóház utca elején, ahol akkor még híre-hamva sem volt a koedukációnak, az óraközi szüneteket a lányszobában töltötték nevelőnő felügyelete alatt (az illető hölgyet *Likőrként* emlegette a tiszteletlen ifjúság, sőt a férfiakból álló tanári kar pajzánabb tagjai is), meg is lepődött, amikor az ötvenes évek elején visszatért a régi iskolájába tanítani, fiúk-lányok vegyesen nyüzsögtek a kopár udvaron olyan közelségben egymáshoz, ami elképzelhetetlen lett volna diákkorában.

illetlen gondolatok

Az apai tilalom ellenére – de anyai jóváhagyással – még polgárista korában beiratkozott a Lakatos kölcsönkönyvtárba, ahonnan elsőnek a *Színek és éveket* vette ki, és ez a regény akkora hatással volt rá, hogy örökre eljegyezte magát az irodalommal, a polgári befejezése utáni nyáron pedig Kamenszky Miskával is, az apja tehetséges tanoncával, aki a rekkenő hőségben épp annak a kert és temető határán álló fehérnyárfának az árnyékában faragta a

sírszobrokat, amelynek tövében a tizenöt esztendőös Steinherz Eliza latin különbözeti vizsgára készült Catullus sorainak fordításával bíbelődve, és valahányszor felnézett a szótárból, pillantása végigsiklott Kamenszky Miska széles vállán és verejtekéntől gyöngyöző, sima hátán, ellenállhatatlan vágyat érezve, hogy ujjbegyeit hozzáérintse a fiú egyenletesen leburnult bőréhez, megtapintsa az alatta kígyózó izmokat, végigzongorázzon gerince gyöngysorán, és beletúrjon csapzott szőke hajába, ám ezek a váratlanul rátörő képtelen kívánságok néha olyan szégyenkezéssel töltötték el, hogy égő arccal felugrott ültéből, és beszaladt a házba, ám az emlékképektől és a nyomukban járó illetlen gondolatoktól nem védték meg a falak, ráadásul maga a természet is felcsapott kerítőnek: egyik ilyen megfutamodásakor az utcai hársak és a temető olajfáinak tömény illatától, valamint a szerelmes feketerigók énekétől elbódult Elizát éppen a nyárfa felszínre kúszó gyökerei gáncsolták el olyan agyafúrt kiszámítottsággal, hogy egyenesen a hátraforduló Kamenszky Miska két izmos karjába essen, melyek ölelésében előbb vergődve, majd megadva magát, meggyőződhetett róla, hogy a valóság messze túltesz képzelgésein.

A nyárfa gyökerei egyébként mindenfelé felbukkantak a kertben, és föld alatti útjuk nyomvonalát ezüstzöld vadhajítások jelezték, amelyeket az öreg sírköves könyörtelenül kigyomlált, ám a nyárfa fittyet hányt metszőollóra, fűrészre, fejszére, lúgra és ecetre, a fattyúhajítások bent a házban, a padlóréseken áttörve Eliza ágya alatt is megjelentek, és olyan gyorsan nőttek, hogy képesek voltak estétől reggelig felkúszni a párnájáig, hogy Eliza nemegyszer ébredt nyárfalevelek csiklandós cirógatására.

Az idő árjának sodrára bízva magam ilyennek képzelem ama halálos szerelem kezdetét, amelyről közvetlenül semmit sem tudok, pedig amikor az interjút csináltam a hetvenedik születésnapja előtt, a Steinherz órákig mesélte az életét, ugyanolyan hévvel, mint annak idején a napóleoni háborúkat vagy a szabadságharc bukásának okait. Plasztikus képet festett az apjáról, a Dél-Alföld legjobb vésnökéről, és beszélt az egyforma csukaszürkébe kötött, sok ezer kölcsönkönyvtári könyv elhurcolásáról – *képzeld, ott álltam, és néztem, ahogy az összeset válogatás nélkül teherautóra dobálják és a zúzdába viszik, Bovárynét és Anna Kareninát, a Fekete vőlegényeket és Ábelt, a szívem szakadt bele* –, mondta, majd felidézte kiváló tanárait, de sajnos nem sokáig hallgatta és csodálta őket, mert úgy elfogytak az egyetemről, mint a *Tíz kicsi négerben* a kastély vendégei, *minden héten kevesebben lettek, és újak jöttek helyettük, jaj, angyalkám, de milyenek!?*, húzta össze mellén borzongva az anyjától örökölt berliner kendőt, a legijesztőbb azonban az volt számára, amikor előadás közben bejött két fiatalember, és kivezette az utolsó mohikánt, az antik filozófia nagyhírű professzorát, elhárítva a végső akadályt a marxista történelemszemlélet terjedésének útjából, amiről senki sem tudta, mi fán terem, *csak a Gerőné egyedül,*

*annak a Gerőnek a felesége, az aztán lelkesen, szívvel-lélekkel, hogy ne mondjam, habzó szájjal fújta kívülről Marxot és Engelst meg Lenint, hogy csak ámultam, jegyzetelni se tudtam..., és beszélt-beszélt vég nélkül a drága Eliza, mindenféléről, még azt is bevallotta, hogy a forradalom alatt megtalálta – és hazalopta – a tanári szoba felborult szemétkosara mellől a saját káderlapját összegyűrve, rettegett igazgatója jellemzésével, amelyben előadásainak minden mondatát *remekbeszabott alkotásnak* nevezte, de Kamenszky Miskáról – aki fölkötötte magát az ő összesodort muszlináljával ama bizonyos ezüstnyárfa ágára, miután lánykérése mesterének heves szóbeli, sőt alighanem tetteles elutasítására talált, és akit a piacról szerencsére időben hazatérő Eliza mentett meg, combjánál felemelt testét magához szorítva, amíg az anyja berohant a konyhába a kenyérvágó késért –, egy árva szót sem szólt, csupán közvetve utalt élete egyetlen, titkosnak hitt szerelmére, mintegy rám hagyva, hogy kutassam fel én a romantikus történetet: *ó, kislányom, ha tudnád, hogy mi minden mentem keresztül! Kész regény volt az életem*, emelte rám könnyben úszó, még mindig szép – ám szarkalábakkal körbefont – zöld szemét, *te vagy az egyetlen, aki meg tudná írni – mindig sajnáltam, hogy az irodalmat nem én tanítottam neked –, majd egyszer elmesélem az egészet, de előbb rendeznem kell ezeket itt*, mutatott körbe a régimódi hálószobában, ahol a magasra bevetett kettős ágyon, a mokett takarós sezlonon, az éjjeli- és ruhásszekrények tetején, a márványlapos mosdón és az asztal alatt fényképhalmok, családi iratokkal teli dobozok és föltornyozott levélkötegek álltak, köztük a Steinherz kedvenc tanítványaival folytatott, évtizedeken átívelő, híres levelezése, *itt van egy növendékem levele, nézd*, emelte föl a legvastagabb borítékot az asztalon fölhalmozott kupacból, *huszonegy oldal. Ez a másik tizenkét oldalas. Mindent megírnak nekem. A legféltettebb titkaikat. Nézd, ezt már tényleg szégyellem, mert dicsekvésnek tűnik, de azt írja egy régi tanítványom, hogy én voltam az életében az a meghatározó személy, akinek a tanítása egy életre szólt...**

látták, amit láttak

A Steinherz kötelességtudó és példás, a gimnázium és a Sírkert utcai ház, a növendékek és a gondozásra szoruló anya körül szétfolyó életét búvópatakként kísérő, szenvedélyes szerelem históriájának szárait a

halála után kellett kibogoznom régi tanítványok emlékezéseiből, volt tanártársak pletykáiból, de leginkább a vándorló darvak krúgatásából és a temetői őszi tücskök ciripeléséből – ők látták, amit láttak: a bágyadt holdvilág eszelős fényénél tébolyultan ölelkező párt a temetőkert fekete tujafái alatt, és hallották, amit hallottak: a torkukból feltörő elragadtatott hangokat –, mert Steinherz Eliza soha nem jutott el odáig, hogy szembenézzen magával, ki merje venni kígyóbőr utazótáskájából szerelme relikviáit: régi, kulcsra zárt naplóját a lapjai közt rejtőző lepréselt virágokkal; a tincset, amit az ölében alvó Kamenszky Miska mindig összekuszált hajbozontjából vágott le kis körömollójával, és a leveleit, amelyeket eleinte szobrásznövendékként a fővárosból, később befutott művészként külföldről küldözgetett haza, és amikért *annyit vegzálták szegény Elizát a rendőrök*, emlékezett sajnálkozva a Steinherz hivatalos életrajzát összeállító tudós kollegája, *mert ugye, Kamenszky Miska rögtön a forradalom leverése után még november elején disszidált.*

Mielőtt elment, többek szerint járt Elizánál, természetesen éjszaka, a temető felől – amerről mindig is érkezett az Édenből való kiűzetése után –, pedig már nem kellett tartania az öreg kőfaragó esküjétől, hogy tudniillik agyonüti, ha a lánya közelében találja; Eliza apja sok éve megtért őseihez, Kamenszky Miska legszebb szobra őrizte örök álmát, egy fátylával arcát eltakaró, köpenybe burkolózó nőalak, a drapérián átsejlő, Steinherz Elizát idéző idomokkal – de nem akarta, hogy bárki is tudjon látogatásáról, tulajdonképpen szökésben volt, égett a föld a talpa alatt, Pesten részt vett az utcai harcokban. Egy kisvárosban azonban semmi sem marad titokban: valaki mindig utazik, vagy kinéz az ablakon, vagy későn botorkál haza a kocsmából a kijárási tilalom idején is (kivált, ha cimborája a pufajkásoknak), véletlenül megpillantja a temető felé siető, ismerősnek tűnő gyanús idegent, és némi töprengés után rájön, hogy ki is valójában az illető.

ezer oka volt

Kamenszky Miskának esze ágában sem volt búcsúzni, ő Elizáért jött, magával akarta vinni, a ködös novemberi éjszakában sírtól sírig vándorolva, hajnali kakasszóig csókolta, győzködte, hogy menjen vele, a Steinherz pedig felváltva mondott igent és nemet, beleegyezett, majd visszakozott, ezer oka volt a menésre, és csak egy a maradásra: az anyját nem akarta egyedül hagyni, ám végül megadta magát, de mikor napkeltekor – egyaránt dideregve a novemberi éjszaka nyirkos hidegétől és lázban égve a benne tomboló érzések hevétől – lábujjhegyen beosont összecsomagolni, az anyja felébredt, ránézett, és azt mondta, *menj el kislányom, menj el vele, örökre bánni fogod, ha itt maradsz, értem ne aggódj, én megleszek valahogy, menj, kislányom, menj!*

Jaj, anyuka, én meghalok, zokogta a Steinherz, és a szitáló ködtől csatakosan, összekuszált hajában hervadó nyárfalevelekkel, túskezagatta, besározódott szoknyájában lehanyatlott az anyja mellé, mint régen, gyerekkorában felriadva valami rémlátomásból, és mint akkor, most is úgy zuhant bele az álomtalan alvás sötét óceánjába, mint egy kő, arra sem ébredve föl, hogy Kamenszky Miska egy sírvázával rájuk töri az udvarra néző ablakot, őrjöngve leribancozza és elátkozza Elizát, végül mégis örök szerelmet esküdve tántorog el a temető felé, és egyedül a forgalmista látta, amint magában motyogva felkapaszkodik a pesti vonatra.

Vasárnap volt, a város összes harangját félreverték, de fülsiketítő sikongatásukon is áthatolt a közeledő tankok tompa robaja és a távolodó vonat elhaló sípolása.

Hogy hova lett az utazótáska, amelyben a Steinherz Kamenszky Miska kétezer levelét őrizte, senki se tudja. Végakaratóban pontosan rendelkezett hagyatékáról, minden ingatlanára és ingóságára kitérve – a házat a református ekléziára testálta; bútorait, ruháit valami hajléktalanokat segítő társaságra, pénzét egy szegény diákokat támogató, később róla elnevezett alapítványra – csupán a lakkbőröndöt hagyta ki a felsorolásból, pedig még a temetése részleteire is kitért, meghagyta, hogy az imprimé ruhájában fektessék koporsóba, nyakában az elvékonyodott ezüstláncsal és a kis medallionnal, benne Kamenszky Miska egyetlen fényképével, amelyet úgy megfakított az idő, hogy csak ő ismerhette fel gyengülő szemével a dacos fiatal arcot, valahányszor felnyitotta a szecessziós függő egymásba fonódó, indákkal díszített fedelét –, és azt is elrendelte, hogy napkeltekor legyen a szertartás.

a temető felé

A ház azóta is üresen áll, nem akadt rá vevő, kertje lassan összenőtt a temetővel, a sírok minden éjjel közelebb vándorolnak hozzá, a hatalmasra nőtt nyárfa gyökerei pedig elindultak a temető felé; körülfonták a Steinherzék sírdombját, és akárhogy vagdalta-gyomlálta a temetőcsősz, egy hajtása észrevétlenül megbújít a tuják között, fává cseperedett, és lombjával ráhajolt a szoborra.

Állítólag a Steinherz egyik tanítványa felkereste Ausztriában Kamenszky Miska sírját, de alig tudta rátenni a kis koszorút, mert lépten-nyomon ezüst-zöld vadhajtásokat növesztő gyökerekbe botlott, pedig azon a vidéken mindenütt fenyvesek vannak, nyomát sem lelni nyárfának.

kép | shutterstock.com